

nok sokszor üres, de mindig lármás retorikája.

Ennek a bíráló, elutasító magatartásnak van pozitív oldala is: Riedl a látszólag szürke mozzanatok szerelmese. Ezeket gyűjti, elemzi. Innen ered, hogy olyan sokszor laposnak és unalmasnak érezzük. Főlélegesen, sőt sokszor egy öreg úr gyermekes játékának tűnik fel, hogy — miután aprólékosan kielemezte őket — kézenfekvő dolgokat állapít meg. Minden részletet alaposan megvilágít, pontosan a maga helyére illeszti, óvatosan leírja, nagyon vigyázva arra, hogy semmivel többet ne mondjon, mint szabad. Riedl csak leír és megállapít, annyira ragaszkodik a szürke tényekhez, hogy nem is mélyíti el őket. Péterfy jut ilyenkor az ember eszébe, aki megfigyeléseit csak kiindulópontnak használta, hogy leáshasson az emberi lélek legmélyebb rétegéig. A megfigyelések szürke kavicsaira rábocsátja Péterfy bűvészlámpájának sugarait és egyszerre ragyogni kezdenek, értelmet kapnak, egységbe rendeződnek, sőt sokszor valami elfojtott líra izzásába is jönnek. Riedl csak forgatja ezeket a szürke kavicsokat, letisztítja róluk a rájuk tapadt sárt és piszkot, megmutogatja göröngyeiket és bemélyedéseiket, aztán leteszi az asztalra. Felvesz egy másikat és kezdődik előlről a türelemjáték. A néző érdeklődését sokszor csak az tartja ébren, hogy látja, milyen kedvvel csinálja Riedl ezt a tisztítgatást és aprólékos nézgelődést. Egyszer csak észreveszi, hogy már egész halom kavics áll az asztalon és ahelyett, hogy unatkozna, kezd érdeklődni. A kavicsokat szép logikus, szinte geometrikus rendbe állítja Riedl pontosan mérlegelve, hogy melyiket minő hely illeti meg, de az embernek az a benyomása, hogyha más geometriai formába rakná az öreg bűvész azokat a kavicsokat, ugyanolyan jó lenne, ha nem jobb.

Ebben a füzetben három ilyen geometrikus rendbe állított megfigyelésgyűjtemény van: Vajda, Reviczky, Komjáthy. Amikor az ember végigolvasta e füzetet és visszagondol, észreveszi, hogy három emberrel többet ismer — még pedig alaposan. A szürke, sokszor unalmasan kézenfekvő megfigyelések az olvasó lelkében tovább élnek és kialakítanak egy egysegés és mély képet: eleven embert. Nincs semmi hűhó és görögtűz és mégis elérte a legnagyobb célt: embert ábrázolt. Természetesen nem mindenhol éri el egyformán. Legjobb Vajda János arcképe, Reviczkyé már kissé színtelenebb, Komjáthynál a filozófiára hajlamos Riedl túlértékelte a költőt a filozófus kedvéért.

Fábián István.

Bornemisza Péter Elektra-drámája. Magyar Irodalmi Ritkaságok 21. sz. Budapest, Egyetemi nyomda.

A Vajthó László szerkesztésében már több mint húsz kiadványt megért *Magyar Irodalmi Ritkaságok* című sorozatban XVI. századi irodalmunknak egyik olyan műve látott napvilágot, mely Möricz Zsigmond átírásában két évvel ezelőtt a színpadon is eljutott az újjászületésig. Bornemisza Péter *Elektra-drámája* a kevés példányszámú és már alig megszerezhető hasonmás kiadás után báró Diószeghy Erzsébet munkás áldozatkészsége folytán most eredeti formájában is szélesebb megismerésre számíthat.

Érdekes és szerencsés véletlen, hogy Bornemisza Elektrájának színpadra vitele és mostani könnyen hozzáférhető, a régi magyar szövegeket a nagyobb közönség számára is olvasást megkönnyítő kiadása összeesik a mű irodalomtörténeti jelentőségének egyre jobban kialakuló újabb megfogalmazásával. Bornemisza Elektrája érdekes tanujele a XVI. századi humanizmus magyarrá válásának. Azt a lépést mutatja, melyet a reformáció

volt kénytelen megtenni, hogy a neki valójában egészen idegen antik lelki-séget, melyben a renaissance saját aktuális életformáit kereste, magáévá formálja.

A Melanchton-i reformációs humanizmus volt ebben a munkában az iránymutató. A görög antikvitásnak a latinnál erkölcsibb tartamú irodalmi művei adtak kezdetben a legtöbb alkalmat, hogy a humanizmus műveltséganyaga az új szellemiséghez hozzáidomulhasson. A «pietas» és a «virtus» eszményét plántáló iskola volt az a hely, hol a műveltségből immár ki nem iktatható klasszikus hagyományok újabb feladataik elvégzésére elindulhattak. A század műveltjei igen szívesen nevezték saját koruk életét tragédiának s a humanista-protestáns iskoladráma gondoskodott arról, hogy az isteni elrendelésből már multtá vált antik élet jelenre szóló tanulságokkal szolgáljon és a megreformált ember nevelését elősegítse.

Ezt az alakulást jelzi Bornemisza Elektrája. A görög tragédia emberei magyar külsőben, magyarul szólalnak meg benne, olyan nyelven, mely már nem a helyét a megváltozott időkben alig találó humanista elit latinsága, hanem a lélekmelegadáás naturalista eszközeivel dolgozó vulgáris nyelv. «Minden írások az mi hasznunkra-íratlak» — idézi Pál apostolt Bornemisza s ezzel a protestantizmus vállalta azt a feladatot, hogy a hitet és műveltséget a magyar nyelv területén is összeegyeztesse.

Köszönet és hála illeti azokat, kik ennek az érdekes irodalmi dokumentumnak a felelevenítésében fáradtak.

Kerecsényi Dezső.

Szeben Klára : Hét esztendő. Regény. (Singer és Wolfner.) A téma, amit az író felvet, nem is régi, nem is új. A ma regényeinek átlagában gyakran felvetődik az elnőiesedett férfi és a férfias lelkű nő problémája.

Kádár László, a híres operaénekes a barátnők nagy bánatára és irigységétől kísérve, feleségül veszi dr. Vértés Zsuzsa gyermekorvost. A házasság rövid idő múlva, látszólag jelentéktelen surlódások után kissé elhirtelenkedve, kissé kiábrándultan elválnak, hogy hét év múlva újra egymás mellé kerüljenek s rezignált bölcsességgel elinduljanak az öregedés útján. Felvetjük a kérdést: mire kell ez a hét-éves intermezzo? A felelet: ez vezet a téma lényegéhez.

Válás után mindkét ember éli a maga egyéni életét. Az énekes heverhet napközben puha kereveteken, amiket a felesége puritán természete nem tűrt a lakásban, kedvére rendezhet nagyszabású migrénrohamokat, ünnepléteheti magát és tarthat «úriasszony» és «kevesebbé úriasszony» barátnőket. Az asszony újra odaáldozhatja napjait a kórháznak, szaktekintélyé nőhet a gyermekgyógyászatban, s öreg, goromba, de arany szívű professzora kedvéért járhatja az elhagyott alföldi falvak, tanyák viskóit, hogy a gyermekhalandóság okait kutassa, egyszóval: élhet férfias lélekkel vállalt emberhivatásának.

De mi történik? A férfi ráún a pózokra, a migrénrohamokra, a ceremóniákra és a barátnőkre. Az asszony viszont elfárad. Elfárad és vágyódni kezd. Bizonytalan és veszedelmes hangulatok állomásain át, amelyek egy Boond streeten készült szmoking tulajdonosának is karjaiba dobják (s amelynek bevallása után a goromba, de megértő professzor így vigasztalja a harminchárom éves asszonyt: «Nagyon ki volt éhezve, kislányom»), végre a Lidón köt ki Vértés Zsuzsa életcsónaka, hogy a régi házasság immár biztosnak és kívánatosnak látszó ölében várja a telet. Két élet malomköve egymáshoz surlódik és összesurlódik. A regényt az író — úgy látszik — azzal a tudattal zárja be, hogy mégiscsak sikerült mindent elintéznie. Mi azonban problema-